

William R. Murry: *A Faith for all Seasons. Liberal Religion and the Crises of Life.* (Vallás minden időszakra. A szabadelvű vallás és az élet válságai) Bethesda, Maryland. 1990. 148 l.

A lelkipozíció útmutatója ez a munka. Szerzője amerikai unitárius főiskolai tanár, majd lelkész; jelenleg a bethesda-i egyházközségben szolgál. Könyvében tanulmányai és lelkészi szolgálatában szerzett ismeretei alapján gyakorlati teológiai alapvetést és életfilozófiát nyújt a hívő ember számára.

„Egy vallás sem méltó nevére — állítja a szerző —, ha megfelelő előrelátást nem biztosít az egyén életének értelmére és céljára a személyes válságok idején.” „Az unitarizmust, mivel nem tudott ilyen látomást nyújtani híveinek, Amerikában gyakran a „szép idő” vallásának nevezték, mert csak napos időben tud híveinek szolgálni, de borús, zord időben nem képes segítséget nyújtani nekik. A szerző könyvében ezt a felfogást kívánja megcáfolni, és ugyanakkor feleletet adni az élet néhány végső kérdésére.

W.R. Murry munkájában közelebbről az élet és a halál legfontosabb kérdéseit tárgyalja a következő öt részben: A szabadelvű, azaz unitárius vallás, természete és erőforrásai; Az élet értelmének és céljának válsága; A fájdalom és szenvedés válsága; A veszteség és bánat válsága; A halál válsága. A szerző elismeri, hogy ezekről a problémákról nehéz hitelesen, sémák, szövegek nélkül beszélni. Száz és ezernyi kérdésünk megválaszolatlanul marad, és ezután is sok minden értelmetlen lesz. Ilyen problémák többek között: miért szenvedünk, mi az élet értelme és célja napjainkban, a veszteségnek és halálnak mi az elfogadható magyarázata, a szabadelvű vallások milyen erőforrásokat tudnak nekünk ajánlani a válság idején.

A szerző felelete az élet végső kérdéseire egy amerikai unitárius lelkész személyes véleményét fejezi ki, a vallásos humanizmus és szabadelvű ateizmus szellemében. Ez a felelet nem kizárólagos, más is lehetséges.

A krízis fogalmában két jelentést talál: az egyik a veszély, a másik a lehetőség. Amikor életünkben válságot tapasztalunk, ez annak a vészjele, hogy veszélyben vagyunk, mert azok az alapok, melyekre életünk alapul, megrendültek vagy összeomlottak. Ugyanakkor a válságban a növekedés lehetősége is jelen van, mint fejlesztő, életformáló erő.

Foglalkozik a jövő vallásának kérdésével is. Idézi Albert Einstein ismert megállapítását: „A jövő vallása egy kozmikus vallás lesz. Ez túllép az Isten meghatározásokon, elkerüli a dogmákat és teológiát. Magában foglalja a testit és szellemet, melynek alapja egy mély vallásos érzés”.

A jövő vallásának igényével vizsgálja az unitarizmust és megállapítja, hogy ez nemcsak a „szép idő”, hanem a borús, zord idők vallása is. Olyan forrással rendelkezik, melyből erőt meríthet a válságok leküzdésére.

Az unitárius vallás erőforrásából meríthető mindenekelőtt a Teremtő és Szeretet ereje, az Isten élménye. A másik: az ember méltóságában és jóra való képességében való hit, mely arra utal, hogy az élet jó és érdemes élni. Az élet Isten ajándéka, melynek örvendeni kell, fejleszteni és hasznosítani az emberiség javára. És végül ebből a forrásból merítjük a gondoskodó, szeretetközösség erejét, mely válságok idején befogad és segítséget nyújt.

A könyv egészen végig vonul az állító és életigenlő szemlélet. Nyelve és logikája meggyőző és következetes. Szükséges és hasznos munka mindazoknak, akik megnyugtató feleletet keresnek az élet nagy kérdéseire.

W.R. Murry könyve értékes munka, elmélyedő tanulmányozást érdemel. A gyakorlati teológiai irodalom értékes gyarapodását jelenti.

Csetri Elek: *Bethlen Gábor életútja*. Kriterion, Bukarest, 1992. 235.l.m + 23 kép

A történelem és a történelmi valóság tükrében is Bethlen Gábor Erdély legnagyobb fejedelme. 16 éves uralkodása az országnak nyugalmat és békét jelentett, bár közben háborúk folytak. Irodalmi fantáziával ezt az időt Móricz Zsigmond „Tündéerkertnek nevezi”. Erdélyi fejedelmeink közül a legtöbb írás Bethlen Gáborral foglalkozik.

Csetri Elek új könyvében azt gondolnánk, hogy csak a száraz tudományosságot találjuk benne, a valóságban olvasmányos írás. Első sorától az utolsóig érdekfeszítő az életút követése, amit az író előnkbe tesz. Öt fejezetben tárja elénk ezt az életet. 1. Ősök és gyermekkor (1580—1593); 2. Változó fejedelmek szolgálatában (1593—1613); 3. Erdély fejedelme, a hatalom megszilárdítása (1613—1619); 4. Fejedelmi virágkor (1619—1626); 5. Békés építés — utolsó évek (1617—1629).

Minden életrajz egyben egy életregény. A kívül álló csak próbál belehelyezkedni az eseményekbe. Az egyéni, személyes bíráló, vélemény természetesen uralkodó és irányító állásfoglalásunkban. Csetri Elek érdeme, hogy túl a személyes rokonszenven megpróbálja elénk tárni az embert, aki érez, hisz, s aki a jövőt teszi élete irányítójául.

Bethlen Gábor a protestáns ortodoxia, a reformátusság tántoríthatatlan híve. Ez cselekedeteiben, politikájában megnyilvánul. De ugyanakkor a realitás talaján áll, Erdély szellemét élő vezéregyéniség is. Megértjük egyházát pártoló tetteit, a református püspököt támogató intézkedéseit, de megértjük a más hitűek iránti magatartását is. Ilyen az anabaptisták országába fogadása, a zsidó kereskedők telepítése és működésük engedélyezése. Ilyen a „maior pars” elvének alkalmazása. Az, hogy közben visszaélések történtek és mai napig sebek hordozódnak a szívekben, már lényegtelen. Politikailag csak a kuruc kor fogalmazza meg énekében a „két pogány közt egy hazáért kiomló vér” tényét. Bethlen Gábor a török és Habsburg birodalom közt próbált és tudott életet biztosítani az erdélyi fejedelemségeknek, országunknak. Ez sikerült is neki. A mindenkori „hinta” politika eszménye marad. Lehet, hogy őt is elfogta az a szemlélet, mely Báthory Istvántól minden fejedelem célja volt, s melynek tragikus végét II. Rákóczi György próbálkozása tette a megsemmisülés elé, a lengyel királyi trón. Bethlen Gábor akkor sem szédült meg, amikor a magyar királyságot ajánlották fel, akkor sem, amikor a lengyel trónt.

Valláspolitikájának megítélésében, mely minket közelről érint, nagyvonalú volt. Miközben törvényeket hoznak az új religiók ellen, kancellárja Péchi Simon a szombatások feje, vezető diplomatái: katolikus vallásúak.

Végrendeletében végig tekinti uralkodása éveit, azt a politikát, amit folytatótt és megnyugvással jelenti ki: „tizenhat esztendőnek elfolyásában ellenségünk lovaiknak lábok hazánk földét nem nyomták.” Európai kitekintésű politikai ítéletében európai szerepet játszott. Ő a protestáns vezér egy percig sem szerette a törököt, a „pogányt”, de a valóság alapján állva intette utódait: „valamig egyéb nem lehet benne, a török nemzettel való egyezséget szenvedhető károkkal is megtartsák.”

Bethlen Gábor élete elevenedik meg Csetri Elek munkájában, melynek a 124 műre való hivatkozása adja meg a tudományosság jellegét.

A könyvet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Szabó Dezső

Készült a kolozsvári GLORIA nyomdában

